

Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego
w cyklu „Pamięć musi trwać...”

Wybitni absolwenci „Małachowianki”

Jubileusz 830-lecia
najstarszej Szkoły w Polsce

katalog wystawy

Książnica Płocka 2010

Wystawę Wybitni absolwenci „Małachowianki” przygotowali:

Ewa Luma

Ewa Lilianna Matusiak

Oprawa plastyczna:

Magdalena Kacperska

Dorota Zalewska

W ekspozycji wykorzystano materiały ze zbiorów:

Liceum Ogólnokształcącego im. Marsz. Stanisława Małachowskiego w Płocku

Biblioteki im. Zielińskich TNP

Muzeum Mazowieckiego w Płocku

Książnicy Płockiej im. Władysława Broniewskiego

oraz ze kolekcji prywatnych:

Stanisława Płuciennika, Jan Szymański, Jana Waćkowskiego

Fotografie:

Ewa Luma

Halina i Stanisław Płuciennikowie

Jan Waćkowski

Dorota Zalewska

Biogramy opracowano na podstawie:

Małachowianka. Dzieje najstarszej z istniejących polskich szkół

– *obecnego Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku*

pod redakcją Wiesława Końskiego, Płock 1995

Ludzie i książki pod redakcją Jana B. Nycka, Płock 1982

Płock od A do Z pod redakcją Jerzego Stefańskiego. Płock 1995

Płock - Fotogaleria miasta Płocka, www.plock24.pl

Opracowanie redakcyjne katalogu:

Ewa Luma

Ewa Lilianna Matusiak

Maria Zalewska – Mikulska

Projekt okładki:

Dorota Zalewska

ISBN 978 - 83 - 88028 - 56 - 1

Skład i druk:

STUDIO Jeden, 09 – 400 Płock, tel. 24 268 24 41

Pamięć musi trwać ...

Wybitni absolwenci „Małachowianki”

Pamięć musi trwać ... to cykl wystaw, których celem jest przybliżanie historii Płocka jak najszerszemu gronu mieszkańców naszego miasta. Większość wystaw starała się opowiadać o losach Płocka poprzez sylwetki wybitnych płocczan mieszkających tu i działających na rzecz społeczności płockiej na przestrzeni dziejów. Opowiadaliśmy zatem o mieście poprzez pryzmat rodzin Rościszowskich, Betleyów, Macieszów, Płoskich, Lutyńskich. Obraz ten dopełniają opowieści o bohaterskich płocczanach: powstańcach warszawskich czy obrońcach naszych granic z 1920 i 1939 roku, a także dzieje najstarszej płockiej ulicy Tumskiej. O losach miasta i jego mieszkańców można też opowiadać poprzez historię istniejących w nim instytucji, toteż w cyklu *Pamięć musi trwać ...* zaprezentowaliśmy artystów skupionych w przedwojennym Klubie Artystycznym Płocczan, a także wychowanków Liceum Ogólnokształcącego im. Wł. Jagiełły.

Jedenasta ekspozycja z tego cyklu poświęcona jest historii Liceum Ogólnokształcącego im. Marszałka Stanisława Małachowskiego, najstarszej szkoły w Polsce. Postanowiliśmy, że tym razem nie będzie to typowa opowieść o szkole, ale jej dzieje pokazane zostaną poprzez sylwetki absolwentów w ciągu 830 lat jej istnienia.

W tym czasie Polska zmieniała się tak, jak cała Europa. Przechodziła chwile chwały, ale i narodowe klęski. Wszystkie te zmiany odciskały swoje piętno na szkolnym bycie.

Śledząc dzieje „Małachowianki”, widzimy jak wielu wybitnych Polaków przewinęło się przez jej korytarze. Większość z nich to wychowankowie szkoły i to im głównie poświęciliśmy tegoroczną ekspozycję. Nie wolno jednak zapominać o tym, że ze szkołą związanych było wielu wybitnych nauczycieli. Niektórzy pracowali tu całe życie, inni tylko przez kilka lat. Wśród najbardziej znanych wykładowców należy wymienić m. in.: św. Andrzeja Bobołę, Jana Chrzciela Albertrandiego, Ignacego Nagurczewskiego, Kajetana Morykoniego, Wojciecha Szweykowskiego, Juliana Zawodzińskiego, Augustyna Żdżarskiego, Mieczysława Prusa-Olszowskiego, Stefana Rutskiego, Alojzego Stodółkiewicza czy Henryka Pniewskiego.

Ze względu na ogrom materiału musieliśmy ograniczyć się do zaprezentowania tylko wybranych postaci. Czujemy ciężar odpowiedzialności związany z koniecznością dokonania wyboru, który nastęrczył nam wiele trudności. Niezaprzeczalnym jednak sukcesem ekspozycji jest ustalenie nazwisk osób, których dotychczas nie kojarzono z Małachowianką, a których życie i zasługi dla miasta, a często i całej Polski są ogromne. Mamy świadomość, że mroki historii szkoły kryją nadal wiele niezwykłych biogramów.

Katalog wystawy, który oddajemy do Państwa dyspozycji, nie zawiera wszystkich prezentowanych na wystawie postaci. Niektóre z nich wyeksponowano z dużym znakiem zapytania, nie ma bowiem pewności, choć wiele na to wskazuje, że ukończyły tę szkołę. Niejasności pojawiają się w przypadku biogramów osób, które żyły w wiekach średnich i w okresie renesansu. Możliwym bowiem jest, że w przypadku braku jakiegokolwiek innej szkoły w okolicy, wielu synów szlacheckich w niej rozpoczynało swoją edukację.

Wystawa i jej katalog jest naszym wyrazem uznania dla minionych, a także dzisiejszych osiągnięć tej wspaniałej, najstarszej w Polsce Szkoły, której historia jest ściśle związana z dziejami miasta.

Maria Zalewska – Mikulska
Dyrektor Książnicy Płockiej

Kazimierz Maciej SARBIEWSKI (1595-1640)

**poeta, teoretyk literatury,
nadworny kaznodzieja Władysława IV**

Urodził się w Sarbiewie pod Płońskiem. Początkowo kształcił się w Kolegium Jezuickim w Pułtusku, a następnie przeniósł się do Płocka. Już podczas pobytu w Kolegium Jezuickim wykazywał duże zdolności poetyckie, pisząc drobne wiersze w języku łacińskim. Po wstąpieniu w 1612r. do zakonu jezuitów studiował w Akademii Wileńskiej oraz Braniewie. Przez wiele lat był wykładowcą filozofii i teologii w szkołach zakonnych. Następnie wyjechał do Rzymu, gdzie zbliżył się do środowiska literatów oraz wysokich osobistości duchownych i świeckich, związanych z dworem papieskim Urbana VIII. Napisał kilka pięknych hymnów do brewiarza oraz zbiór poezji. Urban VIII uwieńczył go w 1623r. laurem poetyckim. Powróciwszy do kraju, był w latach 1627-1635 profesorem macierzystej Akademii Wileńskiej. W 1635r. Władysław IV powołał go na stanowisko kaznodziei nadwornego. Od tego czasu nieodłącznie towarzyszył monarsze w jego częstych podróżach krajowych i zagranicznych. Uchodził za jednego z najwybitniejszych twórców baroku polskiego i europejskiego. Posiadał rozległą wiedzę z dziedziny kultury klasycznej i teorii literatury. Pisał wyłącznie po łacinie. Jego utwory, nacechowane silnym odczuciem piękna natury, zdobyły mu przydomek Horacego chrześcijańskiego. Zmarł w Warszawie.

Józef Herman OSIŃSKI (1738 – 1802)

**polski pedagog, autor i tłumacz wielu prac z fizyki,
chemii oraz metalurgii,
nazywany pierwszym polskim elektrykiem.**

Urodził się w Dobrzykowie koło Płocka. Zajmował się również botaniką, był pionierem fizjologii roślin w Polsce. Należał do zakonu pijarów, gdzie przybrał imię Kazimierz. Jako absolwent szkoły pijarów wstąpił 20 sierpnia 1755 r. do zakonu, nowicjat odbył w Podolińcu.

W latach 1757 – 1760 studiował w Rzeszowie nauki humanistyczne oraz w Międzyrzeczu Koreckim logikę i filozofię, uważany był przez wykładowców za studenta wybitnego. Po ukończeniu studiów został nauczycie-

lem poetyki w Międzyrzeczu oraz w Warszawie. W latach 1764 – 65 ksiądz Osiński ukończył studia teologiczne w Warszawie i został skierowany do Wielunia jako profesor filozofii. Był również rektorem Łomżyńskiej Szkoły Pijarskiej. Zmarł w Warszawie.

Wincenty Hipolit GAWARECKI (1785-1852)
prawnik, historyk, badacz dziejów Mazowsza,
członek Towarzystwa Naukowego Płockiego

Urodził się w Borzeniu w powiecie płockim. Kształcił się początkowo w Gimnazjum Płockim pod zaborem pruskim, później w warszawskim Gimnazjum Lindego. Ukończywszy studia prawnicze w Szkole Prawa i Administracji, pracował w płockim sądownictwie - był prokuratorem trybunału, a następnie prezesem. W latach 1820 -1830 był twórczym członkiem Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej, a i po jego upadku, po powstaniu listopadowym, nie zaprzestał pracy naukowej. Głęboko zainteresowany historią, pozostawił po sobie ogromną spuściznę piśmienniczą. Skoncentrował się głównie na badaniu dziejów Mazowsza, podejmując bardzo szeroką problematykę – archeologię, historię sztuki, prawo, biografistykę. Zdołał zgromadzić poważny materiał dokumentacyjny. Z jego licznych prac na uwagę zasługują: *Pisma historyczne* (1824), *Opis topograficzno-histeryczny Ziemi Wyszogrodzkiej* (1825), *Żywoty biskupów mazowieckich później płockich* (1842-1843), *Pamiętki historyczne Łowicza* i inne. Interesował się także kulturą i w 1817r. wystawił w teatrze płockim rycerskie drama z chórami i marszami zatytułowane *Oblężenie Płocka*. Zmarł w Płocku.

August SCHULTZ – Jussuf A G A
(1798-1853)

geolog, uczestnik powstania listopadowego,
wybitny znawca inżynierii wojskowej,
jeden z dowódców armii egipskiej

Urodzony w Płocku, w spolonizowanej rodzinie kolonistów niemieckich, był uczniem Szkoły Wojewódzkiej Płockiej, którą ukończył w 1817 r. Wstąpił do wojska w 1820 r. Uczestniczył w budowie Kanału Augustowskiego. Za udział w wojnie rosyjsko-tureckiej w 1828 r. odznaczony pałaszem honorowym. Brał udział w po-

wstaniu listopadowym, kierując robotami przy fortyfikacji Modlina. Wtedy został awansowany do stopnia podpułkownika i odznaczony Orderem Virtuti Militari. Po powstaniu znalazł się na emigracji we Francji. Komitet Dwernickiego i Komitet „Zemsta Ludu” w 1832 r. wysłała go do Egiptu, celem formowania tam legionów polskich, co się nie powiodło. Zaciągnął się do tamtejszej armii i od 1835 r. jako Jussuf Aga, dowodził wojskami inżynieryjnymi armii egipskiej, odnosząc duże sukcesy. Wykonane w Syrii pod jego kierunkiem fortyfikacje były tak dobre, że jeszcze w czasie I wojny światowej okazały się przydatne walczącym tam wojskom. Prowadził również badania geologiczne w Libanie, gdzie odkrył pokłady węgla. Od 1852r. mieszkał stale w Kairze, gdzie zmarł rok później.

Roman Aleksander CZARNOMSKI (1800-1892)

oficer wojska polskiego i generał Komuny Paryskiej

Herbu Jastrzębiec, urodzony w Tłuchówku koło Lipna, niekiedy zwany Czarnocki, był prawdopodobnie bliskim krewnym generała Franciszka Czarnomskiego (1783-1855). W 1830 roku był podporucznikiem Pułku 2. Strzelców Konnych Najjaśniejszej Cesarzowej i Królowej Aleksandry w Łowiczu. Uczestniczył w powstaniu listopadowym, gdzie wyróżnił się w bitwie pod Stoczkiem. W czasie Wiosny Ludów uczestniczył w powstaniu wielkopolskim 1848 roku i badeńskim – 1849. W latach 1855-1856 działał jako oficer turecki (dowódca kozaków otomańskich). Po wybuchu powstania styczniowego wrócił do ojczyzny i był w latach 1863-1864 generalnym organizatorem województwa płockiego. Po upadku powstania zbiegł do Francji, gdzie zaciągnął się do armii Drugiego Cesarstwa. Jako oficer francuski walczył w wojnie francusko-niemieckiej. W 1871 roku brał udział w tworzeniu Komuny w Paryżu, od której władz otrzymał stopień generała i zadanie organizowania oddziału kawalerii. Był członkiem sztabu generała Wróblewskiego. Po klęsce Komuny Paryskiej został skazany na galery. Po ogłoszonej w roku 1883 amnestii osiadł w Paryżu, gdzie zmarł w 92. roku życia.

Hieronim Napoleon BOŃKOWSKI (1807-1886)

**powstaniec, emigrant, historyk,
wychowawca dzieci Adama Mickiewicza.**

Urodził się w Bońkach koło Płocka. Był wzorowym uczniem i absolwentem Szkoły Wojewódzkiej - jako pierwszy został zapisany na specjalnej tablicy honorowej w sali popisowej szkoły. Studiował w Warszawie. Brał udział w powstaniu listopadowym jako referent w Komisji Oświecenia. W powstaniu, od prostego żołnierza dosłużył się stopnia kapitana. Po upadku powstania znalazł się na emigracji w Paryżu. Tam poświęcił się pracy naukowej i publicystyce. Przełożył na język niemiecki dzieła Joachima Lelewela. Prowadził aktywne badania nad Słowiańszczyzną - był wybitnym znawcą języków słowiańskich i historii Słowiańszczyzny. Współpracował z pismami: „La Revue Slove”, „Trzeci Maj”, „Przegląd Poznański”, „Młoda Polska”. Utrzymywał długoletnie serdeczne stosunki z Sewerynem Goszczyńskim i Adamem Mickiewiczem, przez pewien czas ucząc i wychowując dzieci Wieszcza. Pod koniec życia wrócił do kraju. Zmarł w Krakowie.

Gustaw ZIELIŃSKI (1809-1881)

**uczestnik powstania listopadowego,
zesłaniec syberyjski, poeta, bibliofil.**

**Jego biblioteka została подарowana
Towarzystwu Naukowemu Płockiemu w 1907 roku
przez syna**

Urodzony w Markowicach pod Inowrocławiem, uczył się w Toruniu, potem u pijarów w Warszawie, w końcu w płockiej Szkole Wojewódzkiej, którą ukończył w 1827 r. Był uczniem pilnym i wzorowym, przejawiającym talent poetycki. Studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Brał udział w powstaniu listopadowym – za męstwo w bitwie pod Warszawą w 1831 r. został mianowany oficerem. Po upadku powstania powrócił do majątku rodzinnego Skępe w Płockiem. W 1834 r., skazany na syberyjską zsyłkę, gdzie przebywał do 1842 r. Twórczość poetycką zaczął od drobnych utworów jeszcze w czasach szkolnych. Większe poematy powstały na zesłaniu, m.in. *Samobójca* (1835) oraz powieść poetycka *Kirgiz* (1840). Ten drugi utwór przyniósł mu wielką popu-

larność. Podobnie jak popularna powieść z czasów wojny napoleońskiej w Hiszpanii *Manuela*. Po 1848 r. był jednym z redaktorów „Biblioteki Warszawskiej”. W swojej stałej siedzibie w Skępem zgromadził cenny księgozbiór liczący ponad 25 tysięcy woluminów. Księgozbiór ten stał się podstawą dzisiejszej Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego. Zmarł w Skępem.

Ludwik ORPISZEWSKI (1810-1875)
uczestnik ataku na Belweder w 1830 r.,
działacz Wielkiej Emigracji, poeta, pisarz, tłumacz

Urodzony w Roszkowej Woli n. Pilicą, do szkoły średniej – Wojewódzkiej uczęszczał w Płocku. Szkolna „Księga Sławy” wymieniała jego nazwisko kilkakrotnie. Potem kształcił się w Łowiczu i Włocławku. W 1828 r. wstąpił na wydział prawa i administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W 1830 r. brał udział w słynnym ataku na Belweder. Później odbył całą kampanię powstania 1831 r., w obawie przed represjami, udał się na emigrację. Osiadł na stałe we Francji. Był jednym z założycieli tygodnika „Trzeci Maj” i przez pewien czas jego redaktorem naczelnym. W latach 1844-1848 przebywał w Rzymie w charakterze delegata dyplomatycznego Adama Czartoryskiego przy kurii papieskiej. Budził powszechny szacunek. Od 1851 r. mieszkał w Villamont pod Lozanną, czynnie uczestnicząc w życiu politycznym i społecznym Wielkiej Emigracji. Obok działalności politycznej zajmował się pracą literacką. Pisał wiersze, opowiadania historyczne, powieści i dramaty. Tłumaczył autorów polskich na język francuski. Ogłosił drukiem powieści *Pułkownik*, *Wędrowniki po Wielkopolsce* i *Mazowszu* oraz dramat *Mikołaj Zebrzydowski*. Zmarł w Szwajcarii.

Marian KOWALSKI (1821-1884)
astronom, geograf, autor znanych w Europie
prac naukowych, profesor Uniwersytetu w Kazaniu

Urodził się w Dobrzyniu n. Wisłą. W 1840 r. ukończył płocką Szkołę Wojewódzką. W pięć lat później otrzymał dyplom i złoty medal Uniwersytetu Petersburskiego. Od 1845 r. prowadził badania naukowe z zakresu astronomii i geografii. W 1852 r. został profesorem Uniwersytetu w Kazaniu. Był znakomitym uczonym, cieszącym się

dużym autorytetem w Rosji i Europie. Pozostawił kilka prac naukowych, m.in. o zaćmieniach słonecznych oraz wyznaczaniu orbit podwójnych. W 1869r. sformułował teorię ruchu obrotowego Galaktyki. Zmarł w Kazaniu.

Romuald PŁASKOWSKI (1821-1896) **psychiatra, publicysta.**

Urodzony w Czarnem pod Lipnem, był uczniem Szkoły Wojewódzkiej w Płocku, po czym studiował medycynę w Dorpacie. W 1850 roku otrzymał stopień naukowy doktora. Studia kontynuował w Niemczech, Francji i Anglii. Był pionierem w dziedzinie psychiatrii w Polsce. Od 1861 r. prowadził wykłady uniwersyteckie, najpierw z higieny i dietetyki, a od 1868 r. także z psychiatrii. Pozostawił blisko 40 oryginalnych prac, w tym dwutomowy podręcznik zatytułowany *Psychiatria* (t. 1 - 1868, t. 2 - 1884). Stworzył również polską terminologię psychiatryczną. Zmarł w Warszawie.

Ks. Bp Karol Gustaw MANITIUS **(1823- 1904)** **Duchowny ewangelicki,** **superintendent generalny (biskup krajowy)** **Kościoła Ewangelicko – Augsburgskiego.**

Urodził się w Płocku. Był synem kupca Karola Ferdynanda. Ukończył Szkołę Wojewódzką w Płocku, następnie podjął studia teologiczne na uniwersytecie w Dorpacie. W czasie studiów działał w korporacji akademickiej Konwent Polonia z Tytusem Chałubińskim i Jakubem Natansonem. Od 1846 r. pracował jako duchowny w Kaliszu, w Kleszczowie i Przasnyszu. W 1853 objął Parafię św. Trójcy w Łodzi. Wprowadził nabożeństwa w języku polskim i reprezentował otwartą polską postawę narodową (odprawił nabożeństwo za pięciu poległych demonstrantów w Warszawie, wziął udział w manifestacyjnym pogrzebie arcybiskupa Antoniego Melchiora Fijałkowskiego i zaprzeczał głoszonemu przez władze rosyjskie poglądom, iż ewangelicy są wyłącznie Niemcami). Za działalność patriotyczną został przez władze carskie pozbawiony urzędu w Łodzi i przeniesiony do Łomży. Dwa lata później powołano go na stanowisko II proboszcza do Warszawy. Z czasem

awansował na I proboszcza, superintendenta diecezji warszawskiej, wreszcie superintendenta generalnego w Królestwie Polskim. Karl Gustaw Manitius uczestniczył w pracach przy tłumaczeniu Nowego Testamentu, powołał komitet do opracowania nowego śpiewnika, dwukrotnie przetłumaczył z niemieckiego agendę kościelną, był założycielem misji ewangelickiej Polonia w Afryce. Zmarł w Warszawie.

Edward JURGENS (1824-1863)
działacz niepodległościowy, więziony i zamęczony
w X pawilonie cytadeli warszawskiej

Urodzony w Płocku w rodzinie rzemieślniczej pochodzenia niemieckiego, w latach 1834-1843 uczęszczał do Gimnazjum Gubernialnego, gdzie trudność sprawiała mu problemy językowe. Pod wpływem szkoły i kolegów spolonizował się, a nawet stał się gorliwym patriotą i zwolennikiem postępowych idei demokratycznych. Z kolegami czytywał *Pana Tadeusza*, *Dziady* i inne zakazane wówczas utwory, a także czasopisma emigracyjne. Obdarzony był talentem malarskim - pozostawił m.in. rysunki architektury Płocka. W 1852 r. ukończył studia w Dorpacie. Zamieszkał w Warszawie, gdzie stał się duchowym przywódcą młodzieży. Przyjaźnił się m.in. z pisarką Narcyzą Żmichowską. Był zwolennikiem pracy organicznej. W okresie przedpowstaniowym należał do dykcji umiarkowanego stronnictwa – najpierw Millenerów, a potem Białych, które to reprezentował w przedpowstaniowym Komitecie Centralnym.

Aresztowany w lutym 1863 r., zmarł w wyniku tortur w X pawilonie cytadeli warszawskiej.

Bł. Honorat (Florentyn Waclaw)
KOŹMIŃSKI (1829-1916)
kapucyn, pisarz religijny, znawca średniowiecza,
profesor Uniwersytetu Petersburskiego,
zesłany na Syberię za działalność patriotyczną

Urodził się w Białej Podlaskiej. Był uczniem Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. Studiował architekturę w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych. Związany z ruchem niepodległościowym, wtrącony został w 1846 r. do więzienia. Po uwolnieniu wstąpił do zakonu kapucy-

nów i przyjął imię Honorat. Odbił też studia teologiczne w Lublinie i Warszawie. Będąc już zakonnikiem, poświęcił się działalności społecznej, charytatywnej oraz oświatowo-kulturalnej, zwłaszcza wśród ludności wiejskiej i proletariackiej. Założył zgromadzenia zakonne Felicjanek i Serafinek. Pozostawił duży dorobek piśmienniczy z zakresu ascetyki i hagiografii. Zmarł w Nowym Mieście nad Pilicą.

Józef NARZYMSKI (1839-1872)
dramaturg i powieściopisarz,
publicysta i tłumacz, działacz polityczny

Urodzony we wsi Radziki Małe, był synem bogatego ziemianina, ale czuł się demokratą i pomagał materialnie szkolnym kolegom. W latach 1853-1857 był uczniem plockiego Gimnazjum Gubernialnego. Uczył się świetnie (bez trudu pisywał po pięć lub sześć wypracowań na jeden temat). Już wtedy pisał wiersze. Przez pewien czas uczęszczał do College de France w Paryżu. W styczniu 1863r. nie brał udziału w walkach powstańczych z powodu gruźlicy. Mimo choroby, na wieść o aresztowaniu Zygmunta Padlewskiego, potajemnie przybył do Płocka z planem wykradzenia go z więzienia, co się nie udało. Został jednym z członków Powstańczego Rządu Narodowego (tzw. wrześniowego). Po 1863r. przebywał na emigracji. Do kraju wrócił w 1868 r. i osiedlił się w Krakowie, gdzie ujawnił się jako utalentowany dramaturg i powieściopisarz. Debiutował w 1861 r. utworami poetyckimi drukowanymi na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” i „Pszczółki”. Ogłosił drukiem szereg utworów komediowych, m.in. *Emigrant w Galicji* (1869), *Poświęcenie* (1869), *Epidemia* (1871) i *Pozytywni* (1872). Nadto wydał kilka powieści. Zajmował się także przekładem i publicystyką. Za jego najcenniejszy utwór uchodzi powieść *Ojczym* (1871), najodważniejsza przed *Wierną rzeką* Stefana Żeromskiego, książka o powstaniu styczniowym. Zmarł w Jaworzu koło Bielska.

Wincenty RAPACKI (1840-1924) aktor, reżyser dyrektor teatru

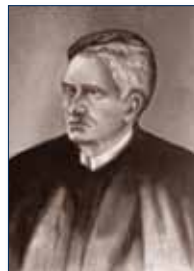
Urodzony w Lipnie, w Płocku uczęszczał do Gimnazjum Gubernialnego, którego nie ukończył. Od 1859 r. uczył się w warszawskiej Szkole Dramatycznej. Początkowo nie wróżono mu wielkiego powodzenia na scenie. Z uznaniem publiczności i krytyki spotkał się dopiero we Lwowie. W 1863 r. wstąpił do zespołu w Czerniowcach. Podczas powstania styczniowego otrzymał od Rządu Narodowego nominację na naczelnika miasta Czerniowiec.

Po powstaniu został aktorem teatru lwowskiego. Od 1865r. występował w teatrach krakowskich. Następnie występował w Warszawie, gdzie grał, reżyserował, pełnił różne funkcje kierownicze. W dorobku miał wiele wybitnych ról, a w 1921r. wystąpił w filmie „*Cud nad Wisłą*”. Uznawany za aktora charakterystycznego, miał też w swoim dorobku wiele znakomitych ról tragicznych. Był pierwszym aktorem przyznającym się do realizmu, wielką wagę przywiązywał do charakteryzacji, rezygnował z powierzchownego piękna na rzecz prawdy, z upodobaniem grał ludzi starych, eksponował brzydotę fizyczną i moralną.

W 1919r. mianowany został pierwszym członkiem honorowym Związku Artystów Scen Polskich. Uprawiał również działalność literacką – jako tłumacz, powieściopisarz, nowelista nawet dramatopisarz, wystawił wiele sztuk. Największy rozgłos zdobył jego „*Wit Stwosz*” (1875) i „*Bogusławski i jego scena*” (1887). Ogółem napisał dziewiętnaście sztuk. Był także cenionym pedagogiem do jego uczniów należeli, m.in. Stanisława Wysocka, Michał Tarasiewicz, (...) Fertner, Aleksander Zelwerowicz.

Władysław ORDON (1848-1914) poeta, tłumacz, dramaturg

Urodzony w Płocku, uczył się początkowo w Gimnazjum Gubernialnym, a następnie na wydziale prawa Szkoły Głównej w Warszawie. Pierwsze utwory publikował w pozytywistycznym „*Przeglądzie Tygodniowym*”. Od 1867r. zamieszczał wiersze i tłumaczenia w czasopismach, m. in.: w „*Błuszczu*”, „*Dzienniku Literackim*”, „*Kalinie*”, „*Kolcach*”, „*Mrówce*”, „*Opiekunie Domowym*”, „*Tygodniku Ilustrowa-*

nym” i in. w latach 1870-1871 był współredaktorem „Tygodnika Wielkopolskiego” w Poznaniu. W 1872 r. przeniósł się na stałe do Lwowa. Opublikował drukiem m. in. *Poezje* (1869), dramat *Pojedynek* (1873), humoreskę *Kto by się spodziewał?* (1874), nowelę *Fiolki* (1874) oraz utwory estradowe *Na strzelnicy* i *Loteria* (1879). Wydał także liczne przekłady, w tym *Dekameron* Boccaccia (1874-1875). Po 1875 r. popadł w apatię i w kilka lat później, z wyraźnymi objawami obłądzenia, umieszczony został w zakładzie dla umysłowo chorych. Jego prawdziwe nazwisko brzmiało Władysław Szancer. Zmarł w Kulparkowie k. Lwowa.

Witold Leon Julian ZGLENICKI (1850-1904)

**geolog, inżynier górnictwa,
odkrywca terenów naftowych w Baku,
autor projektu morskich szybów wiertniczych,
fundator stypendiów dla zdolnej młodzieży**

Urodził się we wsi Wargowa Stara koło Łęczycy. Pochodził z rodziny ziemiańskiej. W latach 1859-1866 był uczniem płockiego Gimnazjum Gubernialnego. Następnie studiował w warszawskiej Szkole Głównej oraz Instytucie Górniczym w Petersburgu. Otrzymawszy dyplom, wiele lat pracował na wschodnich rubieżach Królestwa Polskiego. Od 1891 r. zatrudniony został w Baku. Tam poświęcił się badaniom geologicznym oraz pracy nad doskonaleniem techniki poszukiwań ropy naftowej. Na tym polu odniósł duże sukcesy. Opracował aparat do ustalania krzywizn szybów wiertniczych oraz przedstawił projekt (zrealizowany dopiero w 1923 r.) wydobywania ropy naftowej z dna morskiego. Za ten wynalazek otrzymał działki roponośne, z których dochód przeznaczony na cele społeczne, przede wszystkim wsparcie Kasy im. Mianowskiego. W latach 1908-1915 Kasa używała z tego tytułu 1,4 miliona rubli. Mecenat pośmiertny był tak ogromny, że fundatora nazwano „polskim Noblem”. Pozostawił też pewien dorobek naukowy, lecz większość jego rękopisów uległa rozproszczeniu lub zaginęła. Zmarł w Baku. Pochowany został, zgodnie z ostatnią wolą, w kraju.

Władysław SMOLEŃSKI (1851-1926) historyk.

Urodzony w Grabienicach Małych koło Ciechanowa, kształcił się w szkołach w Lipnie i Mławie, a następnie uczęszczał do plockiego Gimnazjum Rządowego. Studiował na wydziale prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Uchodził za jednego z najznakomitszych historyków przełomu XIX i XX wieku. W młodości uprawiał także twórczość poetycką. Interesował się przede wszystkim dziejami Polski XVIII w., w tym przyczynami upadku Rzeczypospolitej Szlacheckiej. Ogłosił wiele rozpraw, artykułów i szkiców historycznych, które drukował głównie na łamach "Ateneum". Do jego najważniejszych prac należą: *Przewrót umysłowy w Polsce XVIII w.* (1891), *Dzieje narodu polskiego* (1897 - 1898) i *Studia historyczne* (1925). W 1881r. powołany został na członka Akademii Umiejętności, a rok później otrzymał profesurę w macierzystym Uniwersytecie Warszawskim. Był znanym bibliofilem. Jego księgozbiór liczył ok. 2500 pozycji. Składały się nań głównie opracowania dotyczące końca XVIII wieku w Polsce, dziejów szlachty mazowieckiej, varsaviana, liczne starodruki, broszury polityczne oraz pergaminy. Biblioteka ta, poszerzona o archiwum rodzinne, korespondencję i rękopisy prac własnych, przekazana została Towarzystwu Naukowemu Płockiemu. Dzisiaj wchodzi w skład zbiorów Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego w Płocku. Zmarł w Warszawie.

Ludwik Joachim Franciszek KRZYWICKI (1859-1941)

**socjolog, działacz społeczny, publicysta,
członek Polskiej Akademii Umiejętności**

Urodził się w Płocku. Wychowany został w patriotycznej atmosferze domu swego dziadka. Był uczniem Gimnazjum Gubernialnego, wyróżniającym się wszechstronnością zainteresowań. W młodości pisał wiersze. Zadebiutował w 1876r. na łamach nielegalnego pisemka szkolnego „Jutrzenka”. Później sam wydawał pisemko uczniowskie pt. „Praca”. Po maturze studiował medycynę, filozofię i nauki społeczne, także matematykę i nauki przyrodnicze w Warszawie, Lipsku, Zurychu i Paryżu. Związał się wtedy ze środowiskiem socjalistycznym. Należał do grona głównych autorów przekładu na ję-

zyk polski *Kapitału* Karola Marksa. W 1884 r. wyjechał do Szwajcarii, gdzie zetknął się z czołowymi socjalistami świata. Wkrótce znalazł się w Paryżu redagując tam „Walkę Klas” i „Przedświt”. Po powrocie do kraju, od jesieni 1885 r., przez trzy lata przebywał w rodzinnym Płocku. Poświęcił ten czas pracy naukowej z zakresu etnologii, archeologii i antropologii. Osiadł na stałe w Warszawie, gdzie szybko zdobył rozgłos i pozycję naukową. W tym czasie prowadził również ożywioną działalność polityczną, społeczną i publicystyczną. Za swoją działalność był karany przez cara więzieniem. Po odzyskaniu niepodległości pracował w kilku placówkach naukowo-badawczych i uczelniach.

Za swe osiągnięcia na polu nauki powołany został w skład Polskiej Akademii Umiejętności. W latach 30. zajął wybitną pozycję jako socjolog i uczony. Był też wtedy profesorem Uniwersytetu Warszawskiego. Wydał fundamentalną pracę „*Spoleczeństwo pierwotne, jego rozmiary i wzrost*” (1937). Spisał też trzytomowe wspomnienia, ogłoszone drukiem już pośmiertnie. Nazywany był seniorem polskiego ruchu socjalistycznego. Wychował kilka pokoleń uczniów. Zmarł w Warszawie.

Ignacy Leonard LASOCKI (1860-1933) **ksiądz, społecznik, publicysta**

Urodzony w Rycharcicach Wielkich koło Płocka, pochodził ze znanej na Mazowszu rodziny ziemiańskiej. Był uczniem Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. Po jego ukończeniu w 1878r. wstąpił do miejscowego Seminarium Duchownego. Po studiach do Rzymu, uzyskał stopień doktora prawa. Święcenia otrzymał w 1887r. Od 1906r. działał na terenie Płocka. Należał do najbardziej zasłużonych społeczników miasta. W 1907 r. założył zakład opiekuńczo - wychowawczy św. Stanisława (tzw. „Stanisławówka”). Szczególną troską i opieką otaczał ubogą młodzież. Należał do współzałożycieli Gimnazjum Żeńskiego im. Reginy Żółkiewskiej. Był aktywnym członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego, któremu ofiarował wiele cennych ekspozycji muzealnych. Z pasją i upodobaniem oddawał się publicystyce. W uznaniu zasług otrzymał wiele odznaczeń i godności. Zmarł w Płocku.

Michał SYNORADZKI (1860-1922) **powieściopisarz i dziennikarz**

Urodził się w Płocku i kształcił w miejscowym Gimnazjum Gubernialnym, a następnie w Warszawie. Był bardzo płodnym powieściopisarzem i publicystą.

Ogłosił ponad trzydzieści tomów powieści, bardzo dużą ilość szkiców historycznych, wiele prac krajoznawczych i etnograficznych, popularnych broszur dla młodzieży i ludu, przekładów itp. Bardzo często w swojej twórczości sięgał do tematyki płockiej, np. w *Radziwiłł w Płocku*, *Historia kościołów Ziemi Płockiej*. Szereg jego powieści osnutych jest na tle historii Mazowsza: *Krwawe dzieje, Kazimierzowi zausznicy, Mazur-Czart*. Był także autorem książek dla młodzieży i ludu: *Od Głogowa na Psie Pole, Baśń o Madeju rozbójniku i Nowe przygody Tomcia Palucha*. Obok pracy literackiej zajmował się też dziennikarstwem. W latach 1880-1882 redagował pismo przyrodnicze „Opiekun Domowych i Pożytecznych Zwierząt”, będące pionierskim periodykiem tego typu w Polsce. Na łamach „Biesiady Poetyckiej” publikował znane felietony warszawianistyczne. Używał wielu pseudonimów literackich, m. in. Michał Mazur, Michał Halina. Zmarł w Warszawie.

Stefan DEMBY (1862-1939) **historyk literatury, bibliotekarz,** **współtwórca Biblioteki Narodowej** **i jej dyrektor w latach 1928-1937**

Urodził się w Łomży. Był absolwentem Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. W 1883 r. wstąpił na wydział prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Jego pasją było bibliotekarstwo. Należał do współtwórców Biblioteki Narodowej, którą kierował w latach 1928-1937, przyczyniając się do rozwoju narodowej księżnicy. Działal też na niwie redakcyjnej m.in. jako inicjator wydawania „Przeglądu Bibliotecznego” i autor haseł do *Polskiego Słownika Biograficznego*. Ogłosił ceniony szkic regionalny *Bene merentes. Dobrze zasłużeni z Ziemi Płockiej* (1931). Zmarł w Warszawie.

Antoni SUJKOWSKI (1867-1941)
uczony geograf, długoletni prezes
Polskiego Towarzystwa Geograficznego,
pierwszy rektor Wyższej Szkoły Handlowej
w Warszawie

Urodził się w Płocku, gdzie uczęszczał do Gimnazjum Gubernialnego – tam w 1888r. otrzymał świadectwo maturalne. Następnie odbywał studia przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim. Ukończył też sekcję przyrodniczą na wydziale fizyczno-matematycznym Uniwersytetu w Kijowie. Po uzyskaniu dyplomu pracował przez pewien czas w przemyśle, a następnie został dyrektorem gimnazjum męskiego – najpierw w Kaliszu, potem w Będzinie. W Polsce niepodległej był naczelnikiem wydziału w Głównym Urzędzie Statystycznym, a od lipca do września 1926r. obejmował stanowisko ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego RP. Jednocześnie wykładał w Wyższej Szkole Handlowej, zostając w roku akademickim 1929/1930 jej rektorem. Był wybitnym uczonym geografem. Specjalizował się w dziedzinie geografii ekonomicznej. Od 1932r. był prezesem Polskiego Towarzystwa Geograficznego. Napisał i wydał „Geografię ekonomiczną”, „Geografię ziem dawnej Polski”, „Polskę niepodległą”, „Co Śląsk zyska na przyłączeniu do Polski”. Zmarł w Warszawie.

Ignacy MOŚCICKI (1867-1946)
Prezydent II Rzeczypospolitej,
działacz niepodległościowy, uczonego chemik,
asystent na Uniwersytecie Fryburskim,
profesor Politechniki Lwowskiej

Urodził się w Mierzanowie koło Ciechanowa. Był uczniem Gimnazjum Gubernialnego w Płocku, ale świadectwo maturalne otrzymał w Warszawie. W 1887 r. wstąpił na Politechnikę Ryską. Tam związał się z działalnością *II Proletariatu*. Po uzyskaniu dyplomu powrócił do kraju. Przez pewien czas mieszkał w Warszawie - zagrożony aresztowaniem w związku z nielegalną produkcją materiałów wybuchowych dla potrzeb konspiracji, wyjechał do Londynu. Tam zetknął się z Józefem Piłsudskim. Był asystentem Uniwersytetu Fryburskiego, co umożliwiło mu wspaniałą karierę naukową. Był wybitnym uczonym chemikiem oraz świetnym prakty-

kiem. W wyniku kilkuletnich badań opracował metodę otrzymywania kwasu azotowego z powietrza. Położył ogromne zasługi dla polskiego przemysłu chemicznego. W 1912r. otrzymał katedrę chemii nieorganicznej i elektrochemii na Politechnice Lwowskiej. Od tam, do 1926r., zajmował się wyłącznie karierą naukową – pedagogiczną i organizatorską. Ogłosił łącznie ponad sześćdziesiąt oryginalnych prac naukowych, wydanych w języku polskim, francuskim oraz niemieckim.

Opracował ponadto czterdzieści patentów. Był profesorem *honoris causa* wielu uczelni krajowych zagranicznych, m.in. Sorbony. Punktem zwrotnym w jego życiu był 1926 r., kiedy po zamachu majowym, z inicjatywy Józefa Piłsudskiego, Zgromadzenie Narodowe powierzyło mu godność prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Na tym stanowisku realizował linię polityczną Piłsudskiego. Po klęsce wrześniowej został internowany w Rumunii, gdzie zrzekł się prezydentury na korzyść Władysława Raczkiewicza. Pod koniec grudnia 1939r. przeniósł się do Szwajcarii. Tam w latach 1940-1943 spisał autobiografię. Zmarł w Vorsoix p. Genewą.

Jan LORENTOWICZ (1868-1940)
krytyk literacki i teatrolog, jeden z założycieli
Warszawskiej Szkoły Dramatycznej,
dyrektor teatrów warszawskich, edytor,
prezes polskiego Pen Clubu
oraz Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy

Urodził się w Pabianicach. Za prowadzenie kółek samokształceniowych został relegowany z gimnazjów w Piotrkowie Trybunalskim i Częstochowie. Maturę, jako ekstern, otrzymał w Gimnazjum Gubernialnym w Płocku. Od 1890r. przebywał w Paryżu, gdzie studiował na Sorbonie oraz brał udział w życiu literacko - artystycznym i politycznym. W 1903 r. wrócił do kraju, zerwał działalność polityczną i poświęcił się całkowicie pracy dziennikarskiej i literacko-artystycznej. Współpracował z „Kurierem Codziennym”, „Nową Gazetą”, „Bibliofilem Polskim” i francuskim „Mercure de France”. Jego dorobek twórczy obejmuje setki artykułów publicystycznych, recenzji i sprawozdań. Wydał kilkanaście książek, w tym antologię: *Ziemia polska w pieśni* (1913), *Polska pieśń miłośna* (1913), *Polska pieśń niepodległa* (1917). Podczas I wojny światowej, został wiceprzewodniczącym powo-

lanej 7 maja 1916r. Komisji Reorganizacji Teatrów Miejskich. Do 1921r. prowadził Warszawską Szkołę Dramatyczną. Od 1 grudnia 1918r. do października 1922r. był generalnym dyrektorem Teatrów Miejskich i w powstającej od nowa państwowości zorganizował czołowe sceny. W latach 1921-23 był prezesem Związku Dyrektorów Teatrów Polskich, a w 1925 został przewodniczącym rady Polskiego Instytutu Teatrologicznego powołanego przez ZASP. W okresie 1926-28 dyktował Teatrowi Narodowemu. W latach 1936-39 współpracował z instytucją Młody Teatr opiekującą się debiutami dramatopisarskimi. Ponadto ogłaszał recenzje teatralne. Publikował także prace na tematy literackie oraz wspomnienia. Był aktywnym działaczem, organizacji literackich, m.in. w latach 1924-25 prezesem polskiego *Pen Clubu*, a od 1938 r. członkiem Polskiej Akademii Literatury. Zmarł w Warszawie.

Szymon KOSSOBUDZKI (1869-1934)
wybitny chirurg, działacz niepodległościowy,
wydawca, organizator życia kulturalnego
i społecznego Polonii w Brazylii

Urodził się w Płocku. Był uczniem Gimnazjum Gubernialnego. Maturę otrzymał w Warszawie, dokąd przenieśli się jego rodzice. Jako student medycyny Uniwersytetu Warszawskiego związał się z ruchem niepodległościowym. Obawiając się represji za udział w rewolucji 1905r., wyjechał do Brazylii. Osiedlił w Kurytybie. Tam osiągnął wielką sławę jako wybitny chirurg i działacz polonijny. Wydawał czasopisma: „Niwa”, „Świt” oraz „Echo da Polonia”. Pisał wiersze, uprawiał publicystykę, zajmował się również przekładami. Zmarł w Kurytybie.

Eugeniusz GRUBERSKI (1870-1923)
ksiądz, muzykolog, zasłużony dla kultury
muzycznej Płocka i Mazowsza

Urodził się w Płocku. Kształcił się najpierw w Gimnazjum Gubernialnym w mieście rodzinnym, potem w warszawskim Konserwatorium Muzycznym, a następnie w Seminarium Duchownym w Płocku. Studiował również w Ratyźbonie, Rzymie i Florencji także w Pradze. Po powrocie do rodzinnego Płocka, otrzymał stanowisko regensa chóarów i orkiestry w katedrze płockiej. W 1905 r. biskup Apolinary Wnukowski mianował go honorowym kanonikiem Kapituły Katedralnej. Od 1907 r. przebywał do końca życia w Czerwińsku nad Wisłą. Przeprowadził reformę śpiewu kościelnego w diecezji płockiej. W latach 1906-1914 redagował dwutygodnik „Śpiew Kościelny” oraz „Rocznik dla organistów”. Pisał prace o muzyce, komponował, upowszechniał kulturę muzyczną. Był członkiem zarządu Płockiego Towarzystwa Muzycznego i wiceprezesem „lekcji muzyki kościelnej” przy Warszawskim Towarzystwie Muzycznym. Do jego głównych utworów zaliczyć można oratorium „Ave Maria”, „Mszę ku czci św. Zygmunta”, „Mszę jednogłosową” i „Kantatę na powitanie XX wieku” do słów Papieża Leona XIII. Zmarł w Koszelówce koło Gąbina.

Idzi Benedykt RADZISZEWSKI
(1871 -1922)
ksiądz, rektor Akademii Duchownej w Petersburgu,
pierwszy rektor Katolickiego Uniwersytetu
Lubelskiego

Urodził się w Bratoszewicach k. Łodzi. Po ukończeniu Gimnazjum Gubernialnego w Płocku wstąpił w 1889 r. do Seminarium Duchownego we Włocławku.

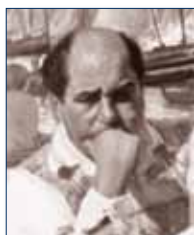
Święcenia kapłańskie przyjął w 1896 r. w Petersburgu, gdzie studiował w Akademii Duchownej, w której w 1914 r. został rektorem. Po krótkiej pracy duszpasterskiej odbył dalsze studia w Louvain. Zdobyte tam doświadczenia starał się wcielać w kraju, m. in. zmieniając metody nauczania w macierzystym seminarium, którego rektorem był w latach 1908-1914. Jego największą zasługą była działalność przy tworzeniu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Został pierwszym rektorem nowej uczelni w latach 1918-1922. Zmarł w Lublinie.

Mieczysław THEMERSON (1871-1930) lekarz, literat

Urodził się w Płocku w rodzinie żydowskiej. Po ukończeniu miejscowego Gimnazjum Gubernialnego, studiował medycynę na wydziale lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Otrzymał dyplom i pracował jako lekarz w Płocku. Był wielkim społecznikiem, inicjatorem wielu akcji na rzecz najbiedniejszych mieszkańców miasta, szczególnie dbał o mniejszość żydowską. Zajmował się też literaturą. Był autorem kilku utworów dramatycznych, m. in. *Truczna*, *Tajemnica*, *Pleśń* oraz dramatu *Na fali*, który w 1903 r. wystawił teatr płocki. Ponadto wydał zbiór wierszy *Poezje* (1897). Był ojcem znanego literata Stefana Themersona.

Leon KAUFMAN (1872-1933) artysta malarz

Urodził się w Pawłowie na Mazowszu. Był uczniem Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. Kształcił się pod kierunkiem Wojciecha Gersona w Warszawskiej Szkole Rymskiej. Następnie studia malarskie pogłębiał w Monachium i Paryżu, pod kierunkiem Holloschego i Constanta. Potem jego prace były wystawiane w Warszawie, Krakowie, Berlinie, Paryżu, Mediolanie, Wenecji, Monachium i in. Od 1902r. mieszkał stale we Francji, początkowo w Paryżu, później w Louvenciennes. Parokrotnie odwiedzał Warszawę. Malował przede wszystkim portrety (m.in. Jana Ignacego Paderewskiego, Stanisława Przybyszewskiego, Wandy Landowskiej, Wacława Nałkowskiego, Józefa Hoffmana i bohatera Francji – lotnika Guynenmer'a) oraz pejzaże. Do jego najwybitniejszych prac zaliczają się obrazy: „Las z bajki”, „Zmrok”, „Mniszki”, „Wielki dzwon” i „Pociąg”. Używał pseudonimu artystycznego Kamir. Zmarł w Louvenciennes koło Paryża.

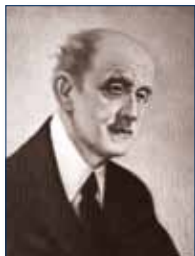
Stanisław KOPCZYŃSKI (1873-1933) lekarz i działacz społeczny

Urodził się w Płońsku. Gimnazjum Gubernialne w Płocku ukończył w 1892 roku ze złotym medalem. Studiował medycynę na Uniwersytecie Warszawskim, następnie w Austrii i Niemczech. Od 1899 r. mieszkał stale w Warszawie. Położył wielkie zasługi jako organizator służby zdrowia. Z tej dziedziny opublikował ponad 200 prac naukowych. Z jego inicjatywy fundowano stypendia dla maturzystów Gimnazjum im. Marsz. St. Małachowskiego w Płocku, wstępujących na medycynę. Ogłosił również wspomnienia *Gimnazjum Płockie w latach 1883 - 1892*. Zmarł w Cieszynie.

Eugeniusz Stanisław PŁOSKI (1873-1944) prawnik, współzałożyciel Gimnazjum Żeńskiego i Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej

Urodził się w Długołęce - Osyskach pod Ciechanowem. Maturę otrzymał w płockim Gimnazjum Gubernialnym. W 1893 r. wstąpił na wydział prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Na początku XX wieku osiadł na stałe w Płocku, gdzie mieszkał i działał przez kilkadziesiąt lat. Należał do współzałożycieli płockich szkół – I Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej i Gimnazjum Żeńskiego im. Reginy Żółkiewskiej. W Polsce niepodległej działał w płockiej Radzie Miejskiej. Angażował się w akcje charytatywne i katolickie. W okresie okupacji hitlerowskiej był więziony i prześladowany. W jego warszawskim mieszkaniu odbywały się spotkania konspiracyjne łączniczek Armii Krajowej. Prawdopodobnie został rozstrzelany w sierpniu w gmachu Teatru Wielkiego w Warszawie.

Waław Aleksander LACHMAN
(1880-1963)
kompozytor, pedagog, dyrygent

Urodził się w Płocku. Był synem kapelmistrza orkiestry wojskowej. Uczęszczał do płockiego Gimnazjum Gubernialnego. Jako uczeń założył chór, dla którego komponował utwory. Podczas studiów muzycznych w Warszawie, należał do czołowych wychowanków Emila Młynarskiego i Zygmunta Noskowskiego. W 1906 r. utworzył własny chór, istniejący do dziś pod nazwą „Harfa”. Po ukończeniu studiów zajmował się działalnością pedagogiczną i kompozytorską. Prowadził wykłady, dyrygował chórmi, w tym Filharmonii Warszawskiej, dużo komponował. W jego dorobku twórczym znajduje się ponad 300 utworów - pieśni, mszy, opracowań utworów ludowych. Pisał również podręczniki i śpiewniki. Utrzymywał kontakty z Płockiem, którego był honorowym obywatelem. Zmarł w Warszawie.

Piotr Paweł WIŚNIEWSKI (1881-1971)
jeden z najwybitniejszych botaników polskich

Urodził się we Wróblewie na Mazowszu Płockim. W latach 1892-1901 uczył się w Gimnazjum Gubernialnym w Płocku. Po maturze kształcił się na wydziale matematyczno-przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego. W 1905 r. przeniósł się do Krakowa, gdzie kontynuował studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po ukończeniu uczelni rozpoczął pracę naukową. Studia uzupełniał na uniwersytetach niemieckich, m. in. w Heidelbergu. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości został profesorem Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, a potem Uniwersytetu Wileńskiego. Należał do czołowych organizatorów życia naukowego w Wilnie. Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej przystąpił w 1944r. do organizowania katedry botaniki ogólnej Uniwersytetu Marii Skłodowskiej - Curie w Lublinie, którą przez wiele lat kierował. Był jednym z najwybitniejszych botaników polskich. Interesował się głównie uprawą i chorobami ziemiopłodów. Był nauczycielem i wychowawcą wielu pokoleń botaników polskich. Zmarł w Lublinie.

Aleksy KIRIUSZYN (1886-1872)
płocki artysta malarz, rysownik, karykaturzysta

Urodził się w Płocku, w rodzinie Gabriela Kiriuszyna, urzędnika płockiej Guberni, i matki Józefy z Zalewskich. Gimnazjum Gubernialne w rodzinnym mieście ukończył w 1902 r., a dwa lata później zdał egzamin na nauczyciela powiatowego i odbył praktykę w Lubelskiem. Następnie studiował w szkole malarskiej Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie, gdzie ukończył trzy kursy. W 1911 r. pracował przy rekonstrukcji polichromii kościoła w Golu-biu – Dobrzyniu. W tym samym roku podjął trzyletnie obo-wiązki pomocnika gospodarzy klasowych w Państwowym Gimnazjum w Płocku – uczył rysunków, kreślenia i kaligrafii. Odbył też służbę wojskową i brał czynny udział w I wojnie światowej. Po wojnie mieszkał jakiś czas w Lubnach na Ukrainie – tam ewakuowano jego żonę. Po powrocie w 1922 r. do Płocka pracował na różnych stanowiskach urzędniczych i zakładowych. W 1933 r. doczekał wystawy indywidualnej w Resursie Obywatelskiej w Płocku. Drugą wystawę zorganizowano mu dopiero w 1964 r. w Muzeum Mazowieckim, kolejna ekspozycja, również w muzeum w 1976 – była już wystawą pośmiertną. Zmarł w Płocku.

Marcin KACPRZAK (1888-1968)
wybitny lekarz, wieloletni rektor
Akademii Medycznej w Warszawie,
pionier medycyny społecznej w Polsce

Urodził się w Podolszycach pod Płockiem. W latach 1900-1905 był uczniem Gimnazjum Gubernialnego, biorąc aktywny udział w życiu społeczności uczniowskiej. Studiował medycynę w Paryżu i Stanach Zjednoczonych. Był wybitnym lekarzem – higienistą, wieloletnim rektorem Akademii Medycznej w Warszawie. Należał do pionierów medycyny społecznej w Polsce. Wyniki swoich prac publikował w licznych książkach i artykułach naukowych. Jedną z prac poświęcił stanowi zdrowotności wsi płockiej (1937). Redagował miesięcznik „Zdrowie”, potem „Zdrowie Publiczne”. Całe życie utrzymywał ścisłe stosunki z rodzinnym miastem. W 1964 r. otrzymał godność Honorowego Obywatela Płocka. Zmarł w Warszawie.

Stefan Władysław GOŁĘBIOWSKI (1900-1991)

**poeta, pedagog, działacz społeczny,
tłumacz poezji Horacego**

Urodził się Bieżuniu na Mazowszu. W latach 1913-1921 był uczniem II Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej w Płocku. Ukończył filologię polską na Uniwersytecie Warszawskim (1925). Był cenionym pedagogiem, wychowawcą wielu pokoleń młodzieży. Całe życie zawodowe poświęcił stronom rodzinnym. Przez dwadzieścia lat (1945-1965) pełnił funkcję dyrektora Liceum Ogólnokształcącego w Bieżuniu. Podczas okupacji hitlerowskiej brał udział w tajnym nauczaniu. Był zasłużonym działaczem społecznym. Jego drugą pasją była literatura. Pisał wiersze, przełożył na język polski wszystkie dzieła Horacego. Debiutował na łamach „Skamandra”. Wydał m.in. zbiory poezji: *Kłosa słowica* (1937), *Gwiazdy kwitną* (1956), *Owoc światła* (1965), *Powołanie* (1979). Należał do najbardziej czynnych członków Towarzystwa Naukowego Płockiego. Zmarł w Bieżuniu.

Jan Zygmunt JAKUBOWSKI (1909-1975) **historyk literatury, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, więzień Oświęcimia i Buchenwaldu**

Urodził się w Płocku. Był uczniem Gimnazjum im. Marszałka St. Małachowskiego. Przed wojną studiował filologię polską na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie pracował jako nauczyciel szkół średnich w Warszawie i Łodzi. Podczas okupacji prowadził tajne nauczanie. Za działalność konspiracyjną był więziony w obozach koncentracyjnych w Oświęcimiu i Buchenwaldzie. Po wyzwoleniu wykładał początkowo na Uniwersytecie Łódzkim, później przeniósł się do Warszawy, gdzie od 1954 r. był profesorem Uniwersytetu. Należał do najwybitniejszych znawców literatury polskiej XX w., zwłaszcza twórczości Stefana Żeromskiego, Stanisława Wyspiańskiego i Władysława Broniewskiego. Opublikował wiele prac naukowych, m.in. *Antologię poetyki Młodej Polski* (1963). Był redaktorem naczelnym czasopism: „Poezja”, „Przegląd Humanistyczny” i „Polonistyka”. Redagował serię wydawniczą *Biblioteka Polonisty* oraz edycję *Biblioteka Poetów XX wieku*. Przez całe życie utrzymywał bardzo bliskie kontakty z miastem rodzinnym, pracując w Kole Wychowanków „Małachowianki”. Zmarł w Warszawie.

Jerzy Maria PNIEWSKI (1913 -1989)
fizyk, specjalista w dziedzinie fizyki jądrowej,
odkrywca hiperfragmentów,
kandydat do Nagrody Nobla,
profesor Uniwersytetu Warszawskiego,
doctor honoris causa uniwersytetów
w Heidelbergu i Lyonie

Urodził się w Płocku. Był synem Henryka Pniewskiego, seniora płockich nauczycieli, wychowawcy kilku pokoleń młodzieży, zasłużonego dla szkolnictwa w mieście. Świadectwo dojrzałości otrzymał w 1930r. w Gimnazjum im. Marszałka St. Małachowskiego. Studia odbywał na wydziale matematyczno-przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego, potem został pracownikiem naukowym macierzystej uczelni. Jako fizyk zajmował się optyką molekularną, fizyką jądra atomowego, techniką emulsji jądrowych oraz fizyką jądrową wysokich energii i cząstek elementarnych. Podczas okupacji brał udział w tajnym nauczaniu. W latach 1948-1950 przebywał na studiach w Liverpoolu. Od 1954 r. był dyrektorem Instytutu Fizyki Doświadczalnej UW. Wspólnie z Marianem Danyszem odkrył hiperfragmenty, zaś w 1962 r. izometrię hiperjądrową. Odkrycia te uczyniły go jednym z kandydatów do Nagrody Nobla, której nie otrzymał. Był autorem wielu publikacji naukowych. Miał tytuł Doktora honoris causa uniwersytetów w Heidelbergu i Lyonie. Zmarł w Warszawie.

Jan ZUMBACH (1915-1986)
podpułkownik lotnictwa,
uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r.,
pilot RAF, uczestnik bitwy o Anglię,
dowódca polskiego skrzydła i słynnego Dywizjonu 303

Urodził się w Warszawie. Był uczniem Gimnazjum im. Marszałka St. Małachowskiego. Pod koniec lat 30. zdobył uprawnienia pilota. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939r. Następnie przedostał się na Zachód, gdzie jako pilot, był uczestnikiem wojny francusko-niemieckiej 1940r. Po upadku Francji służył w RAF-ie, w jednostkach polskich lotnictwa angielskiego. Brał udział w słynnej bitwie o Anglię (1941), dowodząc przez pewien czas legendarnym Dywizjonem 303. W latach 1944-1945 dowodził polskim skrzydłem myśliwskim.

Zestrzelił 12 samolotów nieprzyjaciela. Wśród pilotów był nazywany Kaczorem Donaldem. Wojnę zakończył w stopniu podpułkownika. Po wojnie pozostał na emigracji i zamieszkał we Francji. Utrzymywał żywe kontakty z Płockiem. Zmarł we Francji.

Leon ŚLIWIŃSKI (1916-2000)
artysta malarz, doktor Honoris Causa Universitad
Interamericana de Ciencias Humanistica w USA

Urodził się w Płocku. Gimnazjum im. Marszałka St. Małachowskiego ukończył w 1937r. Później, w latach 1937-1939 i 1946-1948, studiował malarstwo i architekturę w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Pierwszą w swoim życiu nagrodę w dziedzinie sztuki otrzymał już jako szesnastolatek – była to III nagroda na Ogólnopolskiej Wystawie Malarskiej w Warszawie w 1932 roku. Był laureatem wielu nagród m. in. Nagrody UNESCO w 1968 r. , złotymi medalami Włoskiej Akademii Sztuki (w 1980 i 1988 roku) i Międzynarodowej Akademii Leonarda da Vinci (1982 i 1984). W roku 1989 z inicjatywy Towarzystwa Naukowego Płockiego odznaczono artystę złotym medalem Zasłużony dla Kultury Polskiej, zaś rok 1987 przyniósł mu tytuł doktora Honoris Causa Universitad Interamericana de Ciencias Humanistica w USA. W okresie powojennym Śliwiński brał udział w pracach nad zabytkami architektury w Warszawie. Pracował nad dokumentacją odbudowy Zamku Królewskiego w stolicy. W roku 1960 podjął decyzję o emigracji. Nigdy jednak nie zatracił swojej polskiej i płockiej tożsamości, pielęgnując przyjaźń z Towarzystwem Naukowym w rodzinnym mieście, któremu ofiarował swój dorobek twórczy. Prezentował swoje prace na ponad stu wystawach w Europie, Azji (Japonia), Ameryce Północnej i Australii. Zmarł w Wiedniu.

Jan PLISKO (1916-1988)
dziennikarz, poeta, prozaik,
uczestnik konspiracyjnych walk
z okupantem hitlerowskim, więzień Pawiaka

Urodził się w Mesztach na Wileńszczyźnie. Z Płockiem związany był od 1925r. W 1934 r. ukończył Gimnazjum im. Marszałka St. Małachowskiego, po czym studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Podczas okupacji, dwukrotnie aresztowany, więziony był na Pawiaku. Po wyzwoleniu przebywał krótko na Podhalu. Powróciwszy do Płocka w latach 1945-1948, z przerwą na pracę w Polskim Radio, kierował pismem „Jedność”, od 1946 r. „Jedność Mazowiecka”. Z powodu choroby porzucił czynne dziennikarstwo. Od 1952 r. aż do śmierci mieszkał i pracował w Kruku k. Gostynina, kierując w tamtejszym sanatorium działem kulturalno-oświatowym. Pozostawił pokaźny dorobek twórczy – ponad 400 drukowanych wierszy, kilka tomików poetyckich, słuchowiska radiowe, dwa niepublikowane dotychczas w całości poematy: *Oświęcim* i *Westerplatte*, publicystykę, a nawet scenariusz komedii filmowej (nagrodzony, chociaż niezrealizowany). Używał pseudonimów: Artur Pik, Artur Morten. Zmarł w Gostyninie-Kruku.

Jakub CHOJNACKI (1922-2006)
prawnik, inżynier technologii drewna,
doktor nauk politycznych,
wieloletni prezes
Towarzystwa Naukowego Płockiego,
jeden z najbardziej zasłużonych płocczan

Urodził się w Sierpcu w rodzinie rzemieślniczej. Od 1943 r. mieszkał w Płocku. W latach 1928-1935 był uczniem Szkoły Powszechnej im. Adama Mickiewicza, a następnie uczęszczał do Gimnazjum im. Ignacego Mościckiego. Maturę zdał w Liceum Ogólnokształcącym im. Marsz. St. Małachowskiego w 1945 r. W 1949 r. uzyskał dyplom magistra prawa na Uniwersytecie Łódzkim, a w 1953 r. dyplom inżyniera w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Stopień doktora nauk politycznych uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim w 1975 r. Pełnił funkcję zastępcy przewodniczącego Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Płocku, a potem został dyrektorem Zakładów Stolarstwa Budowlanej „Stolbud”.

W 1968 r. wybrano go prezesem Towarzystwa Naukowego Płockiego i był nim do 2002. W 2006 r. nadano mu godność Prezesa Honorowego TNP.

Był wielkim propagatorem historii Płocka. Jego największym historycznym osiągnięciem było doprowadzenie do wykonania i zawieszenia w 1981 r. w bazylice katedralnej w Płocku kopii romańskich Drzwi Płockich z połowy XII w., które znajdowały się w Muzeum Historycznym w Moskwie. W uznaniu zasług dla Towarzystwa Naukowego Płockiego został uhonorowany czterema orderami Polonia Restituta: Kawalerskim, Komandorskim i Komandorskim z Gwiazdą oraz Krzyżem Wielkim. Był laureatem wielu nagród i wyróżnień, w tym za zasługi dla kultury polskiej. Zmarł w Płocku.

**Wykaz absolwentów „Małachowianki”
zaprezentowanych na wystawie w Książnicy Płockiej:**

Paweł Włodkowiec	1347-1436
Kazimierz Maciej Sarbiewski	1595-1640
Józef Herman Osiński	1738-1802
Wincenty Hipolit Gawarecki	1788-1852
Kazimierz Paprocki	1796-1857
August Schulz (Jussuf Aga)	1798-1854
Wojciech Bogumił Jastrzębowski	1798-1882
Roman Aleksander Czarnomski	1800-1892
Marian Brzozowski	1803-ok. 1870
Felicjan Antoni Kozłowski	1805-1870
Hieronim Napoleon Bońkowski	1807-1886
Franciszek Ksawery Malinowski	1807(1808?)-1881
Gustaw Zieliński	1809-1881
Ludwik Orpizewski	1810-1875
Feliks Jan Nepomucen Majorkiewicz	1820-1847
Marian Kowalski	1821-1884
Karol Gustaw Manitus	1823-1904
bf. Honorat Koźmiński	1829-1916
Józef Narzymski	1839-1872
Mieczysław Dzikowski	1839-1900
Józef Oksiński	1840-1908
Wincenty Rapacki	1840-1924
Aleksander Bojemski	1850-1930
Władysław Smoleński	1851-1926
Franciszek Olszewski	1859-1918
Ignacy Grabowski-Oksza	1860 (1866?)-1933
Michał Synoradzki	1860-1922
Józef Sulpicjusz Dobrski (Victor Jozef)	1861-1933
Stefan Demby	1862-1939
Bolesław Zdziarski	1863-1931
Adam Grabowski	1864-1919
Jan Lemański	1866-1933
Wacław Wolski	1867-1928
Antoni Sujkowski	1867-1941
Ignacy Mościcki	1867-1946
Jan Gralewski	1868-1924
Jan Lorentowicz	1868-1940
Szymon Kossobudzki	1869-1934

Stanisław Orlik (Stanisław Sylwester Hryniewicz)	1869-1940
Eugeniusz Gruberski	1870-1923
Idzi Benedykt Radziszewski	1871-1922
Mieczysław Themerson	1871-1930
Leon Kaufman	1872-1933
Stanisław Kopczyński	1873-1933
Eugeniusz Stanisław Płoski	1873-1944
Józef Kwiatek	1874-1910
ks. Stanisław Aleksander Figielki	1875-1958
Jan Goldberger	1879-1902
Wacław Aleksander Lachman	1880-1963
Henryk Pniewski	1881-1967
Piotr Paweł Wiśniewski	1881-1971
Stanisław Adamczewski	1883-1952
Tadeusz Stefan Kurkiewicz	1885-1962
Aleksy Kiriuszyn	1886-1972
ks. Józef Umiński	1888-1954
Marcin Kacprzak	1888-1968
Jan Kruszewski	1888-1977
Julian Leszczyński-Leński	1889-1937
Eugeniusz Przybyszewski	1889-1940
Stefan Władysław Gołębiowski	1900-1991
Józef Kaczmarski	1906-1939
Tadeusz Jeziorowski	1908-1939
ks. Stefan Zielonka	1908-1945
Jan Zygmunt Jakubowski	1809-1975
Jerzy Maria Pniewski	1913-1989
Stanisław Jagielski	1914-1988
Tadeusz Garlej	1914-1997
Jan Zumbach	1915-1986
Jan Plisko	1916-1988
Leon Śliwiński	1916-2000
Stanisław Igar	1918-1987
Jerzy Dowitz	1920-1982
Tony Halik	1921-1998
Franciszek Dorobek	1922-1981
Jakub Chojnacki	1922-2006
Tadeusz Jankowski	1925-1933
Tadeusz Mazowiecki	1927-
ks. Jerzy Góralski	1939-